

Андрій Гедзик, доктор педагогічних наук, професор,
перший проректор Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини

Наталія Баличева, викладач кафедри техніко-
технологічних дисциплін, охорони праці
та безпеки життєдіяльності
Уманського державного педагогічного
університету, імені Павла Тичини

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті розглянуті питання можливості оптимізації процесу формування здоров'язберігаючих компетенцій учнів на уроках трудового навчання, зокрема, засобами проектної діяльності. Проаналізовано суперечність між необхідністю використання сучасних технологій, інноваційних підходів до навчання і недостатністю методичних розробок з використання проектної технології в формуванні здоров'язберігаючих компетенцій учнів. Обґрунтовано модель формування здоров'язберігаючих компетенцій на уроках з трудового навчання в процесі проектної діяльності.

Ключові слова: здоров'язберігаючі компетенції; проектні технології; трудове навчання; оптимізація освітнього процесу; модель формування здоров'язберігаючих компетенцій.

Літ. 14.

Andriy Gedzik, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
First vice-rector of the Uman State Pedagogical
University named after Pavlo Tychyna

Nataliia Balycheva, teacher of the department of Technical and
Technological disciplines, labor protection
and safety of life Uman State Pedagogical
University, named after Pavlo Tychyna

USE OF METHOD OF PROJECTS IN THE PROCESS OF STUDENTS'HEALTH SAVING COMPETENCES FORMATION AT LESSONS OF LABOR TRAINING

The article considers the possibility of optimizing the process of students'healthsaving competences formation at labour training lessons by means of project activity. The contradiction between the necessity of using modern technologies, innovative approaches to learning and the lack of methodological works about the usage of design technology in students'healthsaving

competences formation has been analyzed.

It has been emphasized that modern pedagogical science has a substantial theoretical material and extensive experience of health-saving competencies formation. Literature analysis shows obsolete approaches to the formation of health-saving competencies; therefore, it is necessary to develop new approaches to designing a person's stereotype of behavior. The given problem on formation of a healthy way of life of pupils at labour training lessons quires new non-standard decisions, search of the best ways and technology of educational process organization.

Certain stages, rules and requirements for information registering at each stage of the project have been considered. Such concepts as "the purpose of the project", "project task", "substantiation of the project relevance" and "defining the topic of the project" have been formulated. The requirements for technologies used in the project implementation process have been given; they are time consuming, plan preparation, ideas creation, correct design. The model of health-improving competencies formation at the labor training lessons in the process of project activity has been substantiated.

Keywords: *health-saving competences, design technologies, labor training, optimization of the educational process, model of forming health-saving competencies.*

Lit. 14.

Постановка проблеми. Підготовка підростаючого покоління у сьогоднішніх умовах реформування системи шкільної освіти потребує нових концептуальних підходів, що передбачатимуть оновлення як її змісту так і методики його реалізації. Передача людині соціального досвіду, що регулює її взаємодію з оточуючим середовищем, створює безпечні, комфортні та екологічні умови життя стає найважливішим завданням сучасної освіти. Зокрема, на особливу увагу заслуговують питання формування здорового способу життя школярів на уроках трудового навчання, формування активної позиції щодо зміцнення та збереження власного здоров'я. Нові можливості у процесі формування здоров'язберігаючих компетенцій школярів на уроках трудового навчання обумовлює використання методу проєктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогічній науці проблема здорового способу життя досліджена у працях Т. Бойченко, О. Вакуленко, О. Жабокрицької, Є. Загуляєва, С. Кириленко, Я. Коменського,

С. Кондратюка, В. Кузьменко, С. Лапасенко, В. Оржеховської, Л. Сущенко. У психології проблему здорового способу життя досліджували С. Белогуров, Г. Власюк, О. Леонтєв, Н. Максимова, А. Щедрина та ін. Однак, питання оптимізації процесу формування здоров'язберігаючих компетенцій школярів на уроках трудового навчання з використанням проектної технології не знайшли належного відображення в дослідженнях науковців.

Метою статті є теоретичне обґрунтування моделі формування здоров'язберігаючих компетенцій в учнів на уроках трудового навчання засобами проектної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того, щоб людство змогло вижити в умовах наростаючого антропогенного забруднення навколишнього середовища, заклади освіти повинні виконати соціальне замовлення - сформувати здоров'язберігаючі компетенції, розвинути у підлітків мотивацію до здорового і безпечного способу життя [2; 4].

Здоров'язберігаючі компетенції формуються з дошкільного періоду, але усвідомлений характер вони набувають лише в підлітковому віці. У цьому віці відбувається процес переосмислення свого життя і діяльності, визначаються основні мотиви ціннісного ставлення до природи і самого себе. На думку психологів, у цей період онтогенезу є сприятливі психолого-педагогічні передумови для формування правильного способу життя людини. Відомо, що в підлітковий період контроль з боку дорослих слабшає, збільшується число шкідливих звичок і захворюваність підлітків, вони частіше потрапляють в небезпечні ситуації [1; 3; 5; 14].

Слід визнати, що сучасна педагогічна наука має теоретичний матеріал і великий практичний досвід з формування здоров'язберігаючих компетенцій. Однак на практиці спостерігаються застарілі підходи до формування здоров'язберігаючих компетенцій, що обумовлює необхідність нових підходів до проектування стереотипу поведінки людини. Сучасні школярі демонструють хороші знання в питаннях збереження здоров'я, розуміють відповідні проблеми, разом з тим, у більшості з них

діагностується вузький інфантильно-прагматичний підхід до здоров'язберігаючих питань [8; 10].

В згаданому контексті проблема формування здорового способу життя школярів на уроках трудового навчання потребує розгляду на основі нових нестандартних рішень, пошуку оптимальних шляхів і технології організації освітнього процесу.

В якості ефективного засобу розвитку здоров'язберігаючих компетенцій в процесі трудового навчання можна розглядати проектну діяльність [9].

Для розвитку здоров'язберігаючих компетенцій учнів на уроках трудового навчання можна використати інформаційні, дослідницькі, творчі, прикладні або практико-орієнтовані проекти [9].

Окрім того проекти можуть бути монопредметні і міжпредметні; за тривалістю: від короткочасних, коли планування і реалізація проекту здійснюються безпосередньо на уроці або на спареному навчальному занятті, до тривалих - тривалістю від місяця і більше; за кількістю учасників: індивідуальні, групові, колективні [11].

Робота над проектом передбачає реалізацію певних етапів: обґрунтування проекту, пошуковий етап, технологічний етап, заключний етап. Існують певні правила і вимоги до оформлення інформації щодо кожного з етапів проекту [9; 12].

Зміст таких понять як «проект», «проектна діяльність», «етапи проектування», «методи проектування» відомі учням із відповідних тем програми з трудового навчання.

Тому роботу по впровадженню проектної технології слід розпочати з відповіді на питання: яку користь матиме виконувана робота для формування здоров'язберігаючої компетенції учня?

Тож робота повинна розпочинатись з формулювання мети й завдання проекту, обґрунтування його важливості, визначення теми проекту.

Мета проекту - це модель бажаного кінцевого практичного результату, який повинен бути досягнутий в результаті реалізації проекту.

Можна скористатись простою схемою складання мети проекту:

1. Виберіть одне зі слів на зразок: виконати, розробити, створити, вдосконалити, навчитися виконувати та ін.

2. Додайте назву об'єкта проектування

3. Додайте одну або декілька з фраз, які дадуть відповідь на питання:

- За допомогою якого інформаційного ресурсу, обладнання, приладдя буде виконано, на яких носіях?

- Яке призначення об'єкта проектування?

- Для кого (для чого) буде призначено об'єкт проектування?

- Яка корисність об'єкта проектування?

Від формулювання мети проекту перейдемо до визначення конкретних завдань, які належить вирішувати відповідно до неї.

Завдання проекту - це всі послідовні етапи виконання об'єкта проектування від початку до кінця.

Для того, щоб визначити завдання проекту, потрібно послідовно відповісти на питання: «Що потрібно зробити, задля того, аби досягти мети проекту?»

Зазвичай завдання перераховуються (розробити ..., удосконалити ..., ознайомитися ..., навчитися ..., освоїти ..., визначити ..., вибрати ..., підібрати ..., провести ... , вивчити ..., розвинути ..., проаналізувати і т.п.).

Пояснення необхідності та корисності виконання того чи іншого проекту називають обґрунтуванням актуальності проекту.

Під час визначення мети та завдань проекту постарайтесь максимально використати знання та вміння, які здобули учні на уроках з інших предметів.

Велике значення при проектуванні виробів повинне приділятися вимогам технологій, що використовуються в процесі реалізації проекту. Зокрема, це технологічність, економічність, ергономічність, безпечність, екологічність.

Обирайте об'єкт проектування, над яким учням буде цікаво працювати.

Слід також врахувати і питання витрати часу на виконання об'єкта проектування. Варто провести детальний аналіз щодо того скільки у вас є часу на уроці і скільки часу потрібно на кожний етап виконання об'єкта проектування.

Після того як ви визначили мету і завдання проекту, сформулювали обґрунтування вибору потрібно скласти план, за яким буде реалізовуватись проект.

Такий план називають конструкторським етапом. Необхідно :

1. Зібрати і обробити необхідну для реалізації проекту інформацію з літературних та інших джерел;

2. Вивчити технологію виконання об'єкта проектування, провести розрахунки, вирішити інші необхідні завдання;

3. Підготувати обладнання для виконання об'єкта проектування, своє робоче місце;

4. Визначити способи представлення результатів проекту, тобто в якій формі буде звіт (текстовий опис результатів, діаграми, презентація, фотографії об'єкта, аудіо- або відео-запис спостережень або етапів виготовлення виробу);

5. Установити критерії оцінки кінцевого результату і процесу роботи (як будете оцінювати);

6. Розподілити завдання і обов'язки між учнями (якщо це груповий або колективний проект).

Для впорядкування інформації зібраної для реалізації проекту доцільно створити банк ідей і пропозицій. Зі структурою банку ідей та алгоритмом його використання учні знайомляться також на уроках трудового навчання.

Проект представляють у вигляді роботи, яка друкується на аркушах формату А4 з одного боку та має наступні параметри:

Поля: ліве поле - 20 мм., праве - 10 мм., верхнє і нижнє - 15 мм;

Текст набирається шрифтом Times New Roman;

Розмір шрифту 14;

Інтервал – 1,5 мм;

У верхньому полі титульного аркуша проекту вказується повна назва навчального закладу (розмір шрифту - 16 пт.).

В середньому полі (посередині листа) пишеться «Проект» (шрифт - 24 пт.)

На наступному рядку - великими літерами назва творчої роботи без слова «тема», без лапок і без крапки в кінці речення (шрифт - 28 пт.).

Текст на сторінці вирівнюється по ширині.

Заголовки в творчій роботі друкуються напівжирним шрифтом з великої літери, які не підкреслюються, крапка в кінці не ставиться. Перенесення слів у заголовках розділів не допускаються. Між заголовком і текстом робиться відступ 2 інтервали.

Кожний розділ творчого проекту починається з нової сторінки. Нумеруються розділи арабськими цифрами. Параграфи нумеруються цифрами через крапку, де перша цифра - номер розділу, друга - номер параграфа (наприклад, 1.1., 1.2., 1.3. і т.д.). Якщо параграфи мають теж пункти, то їх нумерують відповідно трьома цифрами через крапку (наприклад, 1.1.1., 1.1.2., 1.1.3. і т.д.).

Після завершення набору творчої роботи слід пронумерувати сторінки.

Номери сторінок ставляться починаючи з цифри 2 з другої сторінки. На першій номер не ставиться. Розташування нумерації - внизу по центру.

На заключному етапі виконання проекту проводиться його обговорення та захист.

Виступ зазвичай планують на 5-7 хвилин.

В процесі підготовки до виступу слід скласти план захисту проекту, який повинен містити:

- повідомлення теми творчого проекту;
- інформацію про мету творчого проекту;
- аргументацію щодо вибору теми;

- обґрунтування потреби в об'єкта проектування;
- інформацію про поставлені перед собою завдання: конструктивні, технологічні, екологічні, естетичні, економічні і маркетингові;
- коротку історичну довідку по темі проекту;
- інформацію про хід виконання проекту;
- інформацію про вирішення екологічних завдань;
- висновки по темі проекту (досягнення поставленої мети, результати вирішення поставлених завдань, чого навчилися) [9].

На захист проекту після виступу присутні можуть задавати питання, висловлювати свою думку. Питання і пояснення повинні бути по суті проектної роботи.

Теоретичний аналіз проблеми та практичний досвід роботи з підлітками послужив основою розробки моделі формування здоров'язберігаючих компетенцій на уроках з трудового навчання. Модель складається з трьох взаємопов'язаних і взаємообумовлених блоків: концептуально-цільового, структурно-змістовного і оціночно-критеріального. Кожен блок може розглядатися як самостійна система, оскільки має певну структуру, елементи якої знаходяться в певному зв'язку один з одним.

Концептуально-цільовий блок моделі включає цілі, підходи і принципи її реалізації. До складу цього блоку входять теоретичне і методологічне обґрунтування процесу формування здоров'язберігаючих компетенцій в процесі трудового навчання, стратегія цього процесу.

Структурно-змістовний блок являє педагогічні умови та основні етапи (мотиваційний, пізнавальний і діяльнісний) формування здоров'язберігаючих компетенцій в процесі трудового навчання.

Оціночно-критеріальний блок представлений сукупністю критеріїв (когнітивний, нормативний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний) і трьома рівнями (низький, середній, високий), які забезпечують досягнення поставленої мети в процесі проектної діяльності. [6; 7; 13].

Підлітки з низьким рівнем здоров'язберігаючих компетенцій мають слабкі знання і уявлення про можливості вирішення відповідних проблем. Вони не виявляють інтерес до проектної діяльності; у них відзначається відсутність системи ціннісних орієнтацій по відношенню до здоров'язберігаючих питань на емоційному, етнокультурному, моральному рівнях; спостерігається слабкий розвиток або повна відсутність почуття обов'язку і здоров'язберігаючої відповідальності.

У підлітків із середнім рівнем проявляється позитивна життєва позиція по відношенню до питань збереження здоров'я людей, виражена певна інтелектуальна і творча активність при виконанні проектної діяльності, але ще недостатньо сформовані ці вміння і навички, слабо виражена здатність до рефлексії власних інтелектуально-творчих якостей і дослідницьких умінь.

Високий рівень сформованості у підлітків здоров'язберігаючих компетенцій в процесі трудового навчання характеризується стійким інтересом до знань; розвитком системи ціннісних орієнтацій по відношенню до здоров'я людей, сформованим почуттям обов'язку та здоров'язберігаючої відповідальності; активною участю в проектній діяльності, високою активністю в здоров'язберігаючих заходах.

Аналіз наукової літератури та власний досвід роботи дозволили виявити педагогічні умови, необхідні для успішної реалізації моделі: системне і поетапне включення школярів в проектну діяльність при вивченні трудового навчання; інтеграція урочної та позакласної форм організації освітнього процесу, що здійснюється під керівництвом учителя (гуртки, наукові товариства школярів і т.п.); врахування інтересів, мотивів і потреб учнів, їх індивідуальних і вікових особливостей при виборі тематики проектної діяльності; активне використання комп'ютерно-інформаційних, мультимедійних та інших інноваційних технологій; диференційований підхід при оцінці проектної діяльності, широке використання рефлексивних умінь, готовність представляти свої результати на різних конкурсах і олімпіадах; підвищення рівня професійної готовності шкільних учителів і їх

зацікавленості до використання методу проектів у процесі формування здоров'язберігаючих компетенцій учнів у процесі трудового навчання.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Аналізуючи проектну діяльність підлітків, ми прийшли до висновку, що ця творча форма організації освітнього процесу здатна забезпечувати цілісність загальнокультурного, особистісного і пізнавального розвитку і саморозвитку учнів. При певних умовах вона сприяє формуванню і розвитку здоров'язберігаючих компетенцій в процесі трудового навчання. Виконуючи проектну роботу, школярі розширюють свої знання, розвивають вміння, пов'язані з науковим пошуком, вчать оцінювати здоров'язберігаючу ситуацію в реальних умовах і знаходити способи покращення безпеки природи і життя людей, виявляти причинно-наслідкові зв'язки між соціальними та природними явищами і процесами.

Вирішенню окресленим в статті проблем сприяло б вивчення питання використання систем автоматизованого проектування в процесі формування здоров'язберігаючих компетенцій учнів у процесі трудового навчання.

Література:

1. Андрющенко Т. К. Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема / Андрющенко Т. К. // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2012. — № 7. — С. 123—127.
2. Антонюк Л. В. Формування здоров'язбережувального середовища в навчальному закладі / Л. В. Антонюк // Осн. здоров'я. — 2014. — №4. — С. 6—9.
3. Бабіна Т. В. Формування здоров'язберігаючих компетентностей / Бабіна Т. В., Цвіркун Н. Г. // Біологія (Основа). — 2013. — №19/21. — С. 10—28.
4. Бойченко Т. Є. Здоров'язбережувальна компетентність як ключова в освіті України / Бойченко Т. Є. // Основи здоров'я і фізична культура. — 2008. — № 11— 12. — С. 6 — 8.
5. Вакуленко О. В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці: автореф. дис.. канд. пед. наук : 13.00.05 / Олена Василівна Вакуленко; наук. кер. А. Й. Капська; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова . Київ, 2001. — 26 с.

6. Горяча С.А. Формування в учнів ключової компетентності «Уміння вчитися» відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів / С.А.Горяча. — Черкаси : ЧОІПОПП, 2014. — 48 с.
7. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс].Режим доступу: <http://zakinppo.org.ua/images/2017/docs/10/konczepczyia.pdf>
8. Лозинський В. Техніки збереження здоров'я. —К.:Главник, 2008. — 160 с.
9. Методика організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках обслуговуючої праці: навчально-методичний посібник / За загальною редакцією О.М. Коберника. — Науковий світ, 2003. — 92 с.
10. Оржеховська В.М. Педагогіка здорового способу життя // Шлях освіти. — 2006. — № 4.
11. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; [за ред.. О. І. Пометун]. — К. : Видавництво А.С.К., 2004. — 192 с.
12. XII Хмурівські читання «Технологія фахової майстерності: сучасний інструментарій вчителя»: матеріали науково-практичної конференції //Сливчук Н. М. Використання інноваційних технологій на уроках трудового навчання. — 2016.
13. Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций [Электронный ресурс] / А. В. Хуторской. — Режим доступу: <http://eidos.ru/journal/2005/1212.htm>.
14. Філософія, методологія, психолого-педагогічні аспекти формування культури здоров'язбереження: Збірник матеріалів регіональної науково-практичної конференції. — Тернопіль: ТДМУ, 2015. — 78 с.

REFERENCES

1. Andriushchenko, T. K. (2012). Formuvannia zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti yak sotsialno-pedahohichna problema [Formation of healthcare-saving competence as a socio-pedagogical problem]. Scientific herald of the Volyn National University named after Lesya Ukrainka. No.7, pp. 123–127. [in Ukrainian].
2. Antoniuk, L. V. (2014). Formuvannia zdoroviazberezhualnoho seredovyscha v navchalnomu zakladi [Formation of healthcare saving environment in an educational institution]. Health Basics. No.4, pp. 6–9. [in Ukrainian].

3. Babina, T. V. (2013). Formuvannia zdoroviazberihaiuchykh kompetentnosti [Formation of healthcare-based competencies]. *Biology (Basis)*. No.19/21, pp. 10–28. [in Ukrainian].
4. Boichenko, T. Ye. (2008). Zdoroviazberezhuvalna kompetentnist yak kliuchova v osviti Ukrainy [Health-saving competence as a key in the education of Ukraine]. *Bases of health and physical culture*. No.11– 12. pp. 6 – 8. [in Ukrainian].
5. Vakulenko, O. V. (2001). Zdorovyi sposib zhyttia yak sotsialno-pedahohichna umova stanovlennia osobystosti u pidlitkovomu vitsi [Healthy way of life as a socio-pedagogical condition for the formation of a person in adolescence]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv, – 26p. [in Ukrainian].
6. Horiacha, S. A. (2014). Formuvannia v uchniv kliuchovoi kompetentnosti «Uminnia vchytysia» vidpovidno do vymoh novykh derzhavnykh osvitnikh standartiv [Formation of the key competence of students "Learning Ability" in accordance with the requirements of the new state educational standards]. Cherkasy: ChOIPOPP, 48p. [in Ukrainian].
7. (2017). Kontsepsiia [New Ukrainian School]. [[Elektronik resource].]. Rezhym dostupu: <http://zakinppo.org.ua/images/2017/docs/10/konczepczyia.pdf>. [in Ukrainian].
8. Lozynskiy, V. (2008). Tekhniky zberezhenia zdorovia [Health Preservation Techniques]. – K.: Chief Publ, – 160p. [in Ukrainian].
9. Kobernyk, O. M. & Tereshchuk, A. I. & Yashchuk, S.M. (2003). Metodyka orhanizatsii proektno-tekhnologichnoi diialnosti uchniv na urokakh obsluhovuiuchoi pratsi: navchalno-metodychnyi posibnyk [Methodology of organization of design and technological activity of students at the lessons of service work]. Educational and methodical manual. – Naukovyi svit Publ, – 92p. [in Ukrainian].
10. Orzhekhovska, V. M. (2006). Pedahohika zdorovoho sposobu zhyttia [Pedagogy of a healthy way of life]. *Education path*. – No. 4. [in Ukrainian].
11. Pometun, O. & Pyrozhenko, L. V. (2004). Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnologii navchannia [Modern lesson. Interactive Learning Technologies]. Scientific and methodical manual. – K.: A.S.K. Publ, – 192p. [in Ukrainian].
12. Slyvchuk, N. M. (2016). KhII Khmurivski chytannia «Tekhnologiiia fakhovoi maisternosti: suchasnyi instrumentarii vchytelia»: [Use of innovative technologies at the lessons of labor training]. Materials of the scientific-practical conference. [in Ukrainian].
13. Khutorskoi, A. V. (2005). Tekhnologiya proektyrovaniya kliuchevykh y predmetnykh kompetentsyi [Technology of designing key and subject competencies]. [Elektronik resource]. Rezhym dostupu: <http://eidos.ru/journal/2005/1212.htm>. [in Russian].

14. (2015). *Filosofia, metodolohiia, psykholoho-pedahohichni aspekty formuvannia kultury zdoroviazberezhennia* [Philosophy, methodology, psychological and pedagogical aspects of the formation of a culture of health preservation]. Collection of materials of the regional scientific-practical conference. Ternopil: TDMU, – 78 p. [in Ukrainian].